

הסוגיא האחת עשרה – העברת הדין למחר (מב ע"א)

משנה

אם מצאו לו זכות – פטרוהו;
 ואם לאו – מעבירין דינו למחר.
 היו מזדווגין זוגות זוגות
 וממעטין במאכל, ולא היו שותין יין כל היום,
 ונושאים ונותנים כל הלילה ולמחרת משכימין ובאים לבית דין.
 המזכה אומר: אני מזכה ומזכה אני במקומי, והמחייב אומר: אני מחייב ומחייב אני במקומי.
 המלמד חובה מלמד זכות, אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה.
 טעו בדבר – שני סופרי הדיינים מזכירין אותן ...

גמרא

- [1] **מצאו לו זכות כו' ;**
- [2] **יין מאי טעמא לא?**
- [3] **אמר רבי אחא בר חנינא, אמר קרא:**
- [4] **ולרוזנים אי שִׁכְר – העוסקין ברזו של עולם אל ישתכרו.**

מסורת התלמוד

מקבילה למשנה – תוספתא סנהדרין ט א (צוקרמנדל, עמ' 428); [4] משלי לא ד.

פירוש הסוגיא

סדר הדין כשלא מצאו לו זכות – המשנה והתוספתא

מהמשנה משמע¹ שמיד לאחר שהוחלט להעביר את הדין למחרת היום היו הדיינים מזדווגין זוגות זוגות והיו ממעטין במאכל וכו', ובנוסף לכך היו נושאים ונותנים כל הלילה. הדין היה מתחדש למחרת, מיד עם ההשכמה.

אבל בתוספתא² שנינו:

מצאו לו זכות – פטרוהו;
ואם לאו – מעבירין אותה [ד"ר: אותו],
ולמחר מתכנסין [ד"ר: מזדווגין] זוגות זוגות
וממעטין במאכל, ולא היו שותין יין,
ונושאים ונותנים בפרשת העינין כל הלילה,
ואם היה רוצה – נושאים ונותנים בפרשת רוצה;
ואם היה מגלה עריות – נושאים ונותנים בפרשת גילוי עריות.

מנוסח התוספתא כפי שהוא לפנינו עולה שרק למחרת היו מזדווגין זוגות זוגות והיו ממעטין במאכל וכו'. לפיכך צריך לומר שהתוספתא אינה מסודרת לפי סדר כרונולוגי, והאמור בתוספתא, למן "נושאים ונותנים" ועד לסוף הקטע, עולה על שלפני פניו. אולם מלבד הקושי הספרותי ישנו גם קושי ענייני: הלא למחר משכימים לדון בעניין במעמד כל בית הדין ולא רק זוגות זוגות. ברור אפוא שנפלה טעות סופר בתוספתא,³ ובמקום "מעבירין אותה ולמחר" יש לומר "מעבירין אותו למחר" ואת וי"ו החיבור של המילה 'ולמחר' יש להדביק למילה 'מתכנסין':⁴

מצאו לו זכות – פטרוהו;
ואם לאו – מעבירין אותו למחר
ומתכנסין זוגות זוגות

נראה לשחזר שכך נתהווה השיבוש: תחילה נדבקה הוי"ו שבסוף המילה "אותו" לראש המילה "למחר" שאחריה, ובהמשך הושמטה הוי"ו, המיותרת כעת, שבראש "ומתכנסין":
"אותו למחר ומתכנסין" < "אות' ולמחר ומתכנסין" < "אות[ו/ה] ולמחר ומתכנסין".

[2] יין מאי טעמא לא?

על מיעוט המאכל אין התלמוד שואל "מאי טעמא לא", רק על ההימנעות משתיית יין. מדוע?
לדברי ז' ורהפטיג,⁵ איסור אכילה ביום שבו דנים דיני נפשות הוא איסור קדום ומפורסם, כפי שכתוב בעניין נבות היזרעאלי: "קראו צום והושיבו את נבות בראש העם".⁶ אולם אין זו ראייה גמורה. מפשט הפסוקים נראה שבדינו של נבות הוכרזה קריאת הצום עוד קודם תחילת הדין משום חומרת העברה – "בִּרְךָ נְבוֹת אֱלֹהִים וּמִלֶּךְ"⁷ – ולא משום חומרת העונש.

1 וכן פירשו כל הראשונים. ראו רש"י על המשנה בדף מ ע"א ד"ה היו מזדווגין.
2 סנהדרין ט א נוסח הפנים על פי מהד' צוקרמנדל (עמ' 428) עם שינויים על פי דפוס ראשון.
3 וכן כתב ר"י פארדו בעל חסדי דוד בפירושו לתוספתא כאן.
4 ואין מקום לטעון שלתוספתא שיטה מיוחדת משלה הסוברת שמפצלים את הדיון לשני ימים נוספים מעבר ליום המקורי. שכן לא מצאנו שיטה כזו בכל הש"ס ואין לברוא מחלוקות יש מאין ללא צורך.
5 ז' ורהפטיג, ממזרח נעם, עמ' 56.
6 מלכים א כא ט. ועיינו בפירוש הרד"ק לפסוק זה, שפירש שהכריזו על תענית ציבור.
7 מלכים א כא יג.

ייתכן שעל מיעוט המאכל אין התלמוד שואל משום שאין המשנה אוסרת על אכילה לגמרי אלא רק ממליצה למעט באכילה כדי להזהרות עם הנידון. אולם שתיית יין נאסרה לגמרי הגם שטרם הגיע זמן ההוראה ואין כאן עניין של שתוי שאסור להורות, כפי שאבאר להלן. משום כך, התימה על איסור שתיית יין גדולה יותר.⁸

[4] העוסקין ברזו של עולם אל ישתכרו

מפשט המשנה ומסדר האירועים בה נראה שאיסור שתיית יין חל מרגע שלא מצאו לנידון זכות והחליטו להעביר את דינו למחר.⁹ כמו כן משמע שהאיסור לשתות הוא איסור מוחלט והוא חל גם על כלשהו, כלומר פחות מרביעית.

ואם כן, האיסור על שתיית יין בא מחמת הצער על הצורך להמית אדם ולא מחמת האיסור על דיין להורות כשהוא שיכור.

מכאן הגיעו בעלי התוספות¹⁰ למסקנה שיש שלוש דרגות בדין שתיית יין לדיינים:

בדיני ממונות – מותר.¹¹

בדיני איסור והיתר – אסור לדיין להורות כשהוא שיכור.

בדיני נפשות – אסור לשתות כלל.

זוגות זוגות

המאירי אומר שזוגות זוגות לאו דווקא אלא שכך דרך משא ומתן. אפשר גם שלשה או יותר, כרצונם.

8 ראו: ר' רחמים חורי, כסא רחמים, עמ' צב.

9 פירוש תפארת ישראל למשנה, יכין, אות לב.

10 ד"ה העוסקים ברזו של עולם.

11 ויש מהאחרונים שאסרו. ראו אנציקלופדיה תלמודית, כרך ח, ערך הוראה, טור תפז, הע' 161.